Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 40, Ağustos 2019, s. 378-391

ISSN: 2149-0821 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.32589>

Arş. Gör. Dr. Ece Merve YÜCEER

Yıldız Teknik Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Müzik ve Sahne Sanatları

Bölümü, eceyuceer@gmail.com

Prof. Dr. Türev BERKİ

Hacettepe Üniversitesi Ankara Devlet Konservatuvarı Müzik Teorileri Anabilim Dalı,

tberki@hacettepe.edu.tr

DOMENICO SCARLATTI'NİN KLAVYE SONATLARINDA YABANCI SESİ AKOR SINIFLANDIRMASI: K. 101-150¹

Özet

Domenico Scarlatti'nin klavye sonatlarında yoğun biçimde karşılaşılan *yabancı sesli akorlar*, bestecinin armonik dilini karakterize eden en önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Bununla birlikte, literatürde bu tür yapıları odağına alan analitik bir çalışmaya rastlanmaması dikkat çekicidir.

Bu çalışmada, bestecinin Kirkpatrick dizgesindeki K. 101 ila 150 arasındaki 50 sonat, yabancı sesli akor (YSA) temelinde analiz edilmiştir.

Her bir YSA'nın formüle edilerek sınıflandırıldığı bu çalışmada; YSA'ların üç genel kategori altında toplanabileceği ve bestecinin, yabancı bir sesi, çoğunlukla *dominant akoruna* eklemlemeyi tercih ettiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Domenico Scarlatti, klavye sonatları, K. 101-150, analiz, yabancı sesli akor

¹ Bu çalışma, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Müzik Teorileri Anabilim Dalı'nda tamamlanmış olan "Domenico Scarlatti'nin Klavye Sonatlarında Yabancı Sesli Akor Sınıflandırması: K. 1-150" başlıklı Doktora tezinden hareketle oluşturulmuştur

CATEGORIZATION OF THE *CHORDS WITH NON-CHORD TONES* IN DOMENICO SCARLATTI'S KEYBOARD SONATAS: K. 101-150

Abstract

Chords with non-chord tones (CNTs), which are encountered in many of Domenico Scarlatti's keyboard sonatas, are one of the most significant features that form the harmonic language of the composer. However, it is remarkable that no analytical study has been found focusing on the theoretical aspect of the CNTs in the literature.

In this study, fifty sonatas (K. 101-150) are analyzed on the basis of CNTs.

Including both formulation and categorization of each CNTs, the study has displayed that, these chords can be categorized under three general categories and a non-chord tone is integrated mostly with a *dominant chord*.

Keywords: Domenico Scarlatti, keyboard sonatas, K. 101-150, analysis, chord with non-chord tone

1. GİRİŞ

Aşağıdaki kesit, Domenico Scarlatti'nin (1685-1757) bir klavye sonatına aittir:

Nota 1. Sonat, K. 64, 8-10² (Scarlatti, 1984b, s. 42)

Kesitte çerçeve içine alınmış *alışılmadık* yapı, tonal armoninin gerektirdiği bakış açısıyla şöyle irdelenebilir:

Akoru oluşturan seslerden beşi - sol², mi³, si³, sol⁴ ve si⁴ -, kesite hâkim olan la minör'de V⁶'dır. V⁶'ya, kendisine bütünüyle yabancı bir ses eklenmiştir: la³. Bu ses, V⁶'nın bir sonraki ölçüde çözüleceği *tonik* akoruna aittir. Şu halde, çerçeve içindeki yapı bir *yabancı sesli akordur*³.

Üstelik, bu tür ilginç ses kümeleriyle, bestecinin diğer klavye sonatlarında da yoğun biçimde karşılaşmak mümkündür.

Literatürde, YSA'ları *odak noktası* olarak ele alan *analitik* bir yayına rastlanmamakla birlikte, dört önemli çalışmada YSA'lara atıfta bulunan şu ifadeler, kanımızca, konunun çekiciliğini gözler önüne sermektedir:

² Künyede, "K." Kirkpatrick dizgesini, "ö" ise ölçü numarasını ifade eden kısaltmalardır.

³ Yabancı sesli akor, metinde bundan böyle "YSA" kısaltmasıyla anılacaktır.

- “henüz layıkıyla açıklanamamış yenilik” (Kirkpatrick, 1983, s. 207)
- “Scarlatti'nin en farklı, stilistik parmak izi” (Boyd, 1986, s. 181)
- “İtalyan continuo pratiğine dayalı bir kurgu”, “kirli armoni” (Sutcliffe, 2003, s. 236)
- “İspanyol halk müziğine dayanan salkım akor”, “gürültü efekti” (Brink, 1990, s. 20-22)

Yine de, bu tür ifadelerin, YSA'ların *teorik bağlamına* yönelik tatmin edici bir açıklama getirmediği muhakkaktır. Kanımızca, böylesi bir tablo; - bestecinin armonik dilinin anlaşılmasına katkı sağlamak üzere - bu yapıların formüle edilerek sınıflandırılacağı bir dizi analitik çalışmayı zorunlu kılmaktadır.

Bu zorunluluktan hareketle, bu çalışmada, bestecinin Kirkpatrick dizgesindeki K. 101 ila 150 arasındaki sonatları, YSA temelinde analiz edilmektedir:

Tablo 1. Çalışma kapsamını oluşturan sonatlar

K.	Ton ⁴	K.	Ton	K.	Ton	K.	Ton	K.	Ton
101	La	111	sol	121	sol	131	si _b	141	re
102	sol	112	Si _b	122	Re	132	Do	142	fa _#
103	Sol	113	La	123	Mi _b	133	Do	143	Do
104	Sol	114	La	124	Sol	134	Mi	144	Sol
105	Sol	115	do	125	Sol	135	Mi	145	Re
106	Fa	116	do	126	do	136	Mi	146	Sol
107	Fa	117	Do	127	La _b	137	Re	147	mi
108	sol	118	Re	128	si _b	138	re	148	la
109	la	119	Re	129	do	139	do	149	la
110	la	120	re	130	La _b	140	Re	150	Fa

Çalışmada, şu sorulara yanıt aranması amaçlanmaktadır:

- “50 sonatın kaçında YSA görülmektedir ve toplam YSA sayısı kaçtır?”
- “Sonatlar arasında, YSA kullanım sıklığı bakımından bir homojenlik söz konusu mudur?”
- “Bestecinin, YSA kullanımı için herhangi bir mod ⁵ ve/veya ton tercihi var mıdır?”
- “YSA'lar, armonik formülleri bakımından ne şekilde sınıflandırılabilir?”

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Çalışmanın bir sonraki bölümünde sergilenecek olan YSA formüllerinin anlaşılmasına yönelik olarak, aşağıdaki iki örnek kesitten yararlanılacaktır:

⁴ İlk harf büyük ise Majör, küçük ise minör ton söz konusudur.

⁵ Majör ve minör

Nota 2. Sonat, K. 141, ö3-4 (Scarlatti, 1984c, s. 170)

Re minör tonalitesinin hâkim olduğu bu kesitte, sırasıyla si₃, re₄, sol₄ ve re₅ seslerinin oluşturduğu

iv^6

akoruna bütünüyle yabancı olan **do#₄** dikkat çekmektedir.

Nota 3. YSA: Sonat, K. 119, ö4

Şu halde, YSA'nın

$\#7^{\wedge} + iv^6$

biçiminde formüle edilmesi mümkündür. Burada, *akora yabancı* sesi simgelemek üzere, Kostka ve Payne tarafından, dizi derecelerini ifade etmek için kullanılan “şapkalı sayı” gösterimi tercih edilmektedir (2008, s. 6).

Nota 4. Sonat, K. 119, ö159-160 (Scarlatti, 1984c, s. 76)

Yine re minör'ün hâkim olduğu bu kesitte ise, sırasıyla sol₃, si₃, re₄ ve mi₄ seslerinin oluşturduğu

$ii^{\circ 6}_5$

akoruna bütünüyle yabancı olan *iki* ses mevcuttur: **La₄** ve **fa₅**.

Nota 5. YSA: Sonat, K. 119, ö160

Ancak, la₄ ve fa₅'in, - sol elde görülen re₄ de dikkate alındığında, *bağımsız yabancı sesler* değil, *tonik akorunun bileşenleri* olduğu açıktır. Başka bir ifadeyle, burada, artık “yabancı bir akor” söz konusudur! Bu nedenle, YSA'nın

$i + ii^6_5$

biçiminde formüle edilmesi doğru bir yaklaşım olacaktır.

3. ANALİZ BULGULARI

3.1. Sayısal Dağılım

Tablo 2. YSA saptanan sonatlar

K.	YSA Sayısı
101	2
103	1
105	31
107	12
108	6
110	2
114	3
115	24
118	3
119	38
120	2
121	1
123	2
124	20
126	9
127	2
128	2
131	8
132	15
134	3
135	4
136	11
137	9
138	9
139	2
141	3

Tablo 2’de sergilenen bulgular ışığında aşağıdaki *kritik* sonuçlara ulaşılmaktadır:

YSA saptanan sonat sayısı 26 olup, bu, incelenen sonatların yaklaşık yarısına (% 52) karşılık gelmektedir. Toplam YSA sayısı ise 224'tür.

Sonatlar arasında YSA kullanım sıklığı bakımından bir homojenlikten söz edilmesi mümkün görünmemekle birlikte, YSA saptanan sonatların yarısı (13/26), bünyesinde 1 ila 3 YSA barındırmaktadır.

K. 119, tam 38 YSA'yla, toplam YSA'ların yaklaşık beşte birini (% 16,96) ⁶ tek başına içermektedir. Benzer durum; 31 YSA'yla K. 105 (% 13,84), 24 YSA'yla K. 115 (% 10,71), 20 YSA'yla K. 124 (% 8,93) ve 15 YSA'yla K. 132 (% 6,70) için de söz konusudur. Bu beş sonatın, toplam YSA'ların yarısından fazlasını (% 57,14) ihtiva etmesi ilgi çekicidir.

3.2. YSA - Anlık Mod ve Ton ⁷ Dağılımı

Tablo 3. YSA - anlık ton dağılımı

K.	ö	Anlık Ton
101	78	la
	81	la
103	32	sol
105	29	Re
	33	Re
	35	Re
	36	Re
	39	Re
	40	Re
	41	Re
	43	re
	45	re
	46	re
	47	re
	49	re
	50	re
	55	re
	57	re
	58	re
	59	re
	61	re
	62	re
	140	sol
	141	sol
	142	sol
	143	sol
	144	sol
	145	sol
	152	sol
	153	sol
	154	sol
	155	sol
	156	sol

⁶ Yüzde hesaplamalarında elde edilen sayılar, virgülden sonra *iki basamak* gelecek şekilde yuvarlanmaktadır.

⁷ Sonatın tonalitesinden bağımsız biçimde, YSA'nın *görüldüğü anda geçerli olan* mod ve ton

	157	sol
107	34	do
	36	do
	38	do
	39	do
	40	do
	41	do
	42	do
	108	fa
	110	fa
	112	fa
	112	fa
	112	fa
108	33	re
	34	re
	35	re
	46	re
	56	re
	123	sol
110	74	re
	76	re
114	146	la
	148	la
	150	la
115	2	do
	2	do
	6	do
	6	do
	14	do
	32	sol
	33	sol
	33	sol
	34	sol
	35	sol
	36	sol
	37	sol
	62	si,
	62	si,
	64	do
	64	do
	74	do
	79	do
	94	do
	94	do
	95	do
	95	do
	96	do
	97	do
118	48	re
	51	re
	52	re
119	38	la
	42	la
	52	la
	54	la

	59	la
	59	la
	60	la
	61	la
	61	la
	62	la
	62	la
	63	la
	63	la
	64	la
	64	la
	65	la
	68	la
	124	mi
	153	re
	157	re
	160	re
	160	re
	161	re
	162	re
	163	re
	163	re
	164	re
	164	re
	165	re
	165	re
	166	re
	166	re
	167	re
	167	re
	168	re
	169	re
	172	re
	173	re
120	20	la
	20	la
121	1	sol
123	69	do
	71	do
124	44	re
	53	Re
	61	Re
	63	Re
	65	Re
	88	fa
	88	fa
	90	fa
	90	fa
	96	sol
	96	sol
	98	sol
	98	sol
	99	sol
	100	sol
	110	Sol

	120	Sol
	122	Sol
	124	Sol
	126	Sol
126	14	do
	96	si _b
	96	si _b
	98	do
	98	do
	100	Re
	100	Re
	114	do
	126	do
127	87	La _b
	91	La _b
128	32	Re _b
	73	si _b
131	47	fa
	48	fa
	51	fa
	52	fa
	100	si _b
	101	si _b
	104	si _b
	105	si _b
132	11	Sol
	13	Sol
	15	Sol
	25	sol
	27	sol
	39	fa
	39	fa
	40	fa
	40	fa
	45	re
	54	sol
	56	do
	63	do
	65	do
	67	do
134	21	si
	26	si
	96	mi
135	14	Si
	14	Si
	90	mi
	93	la
136	59	si
	80	fa _#
	99	mi
	100	mi
	101	mi
	102	mi
	123	mi
	124	mi

	127	mi
	128	mi
	134	mi
137	6	Re
	10	Re
	36	La
	77	re
	79	re
	82	re
	84	re
	92	Re
	98	Re
138	3	re
	5	re
	81	re
	85	re
	85	re
	87	re
	87	re
	89	re
	89	re
139	61	mi
	62	mi
141	2	re
	4	re
	11	re

Tablo 3'te sergilenen bulgular ışığında aşağıdaki *kritik* sonuçlara ulaşılmaktadır:

YSA'lar, *baskın oranda* minör modda kullanılmaktadır (193/224 = % 86,16). Majör modda kullanım ise sadece % 13,84 oranında gerçekleşmektedir (31/224).

Minör modda YSA kullanımına ilişkin olarak, Scarlatti'nin en çok re minör'ü tercih etmiş oluşu dikkat çekicidir (60/224 = % 26,79). Bunu, sırasıyla do minör (33/224 = % 14,73), sol minör (31/224 = % 13,84), la minör (25/224 = % 11,16), fa minör (17/224 = % 7,59), mi minör (14/224 = % 6,25), si_b minör (9/224 = % 4,02), si minör (3/224 = % 1,34) ve fa_# minör (1/224 = % 0,45) izlemektedir.

Majör modda YSA kullanımına ilişkin olarak ise, ilk sırayı Re Majör (17/224 = % 7,59) almakta, bunu, sırasıyla Sol Majör (8/224 = % 3,57), eşit sayıda La_b Majör ve Si Majör (2'şer/224 = % 0,89) ve eşit sayıda Re_b Majör ve La Majör (1'er/224 = % 0,45) izlemektedir.

3.3. YSA Sınıflandırması

3.3.1. Genel YSA Sınıflandırması

a. Yabancı Ses + Akor

Bu formülasyon, herhangi bir derece fonksiyonu ile birlikte kullanılan 1 yabancı sesin oluşturduğu YSA'yı ifade eder. Söz gelimi, K. 124 numaralı sonatın, anlık tonun fa minör olduğu 88. ölçüsünde,

$$\hat{2} + i_4^6$$

olarak formüle edilen bir YSA kullanılmaktadır:

Nota 6. YSA: Sonat, K. 124, ö88

Bu kategori altındaki YSA'ların, toplam YSA'lar içinde çok büyük bir bölümü oluşturması dikkat çekicidir ($197/224 = \% 87,95$).

b. Akor + Akor

Bu formülasyon, iki ayrı derece fonksiyonunun bir arada kullanılmasından oluşmuş YSA'yı ifade eder. Buna örnek olarak K. 103 numaralı sonatın 32. ölçüsü gösterilebilir:

Nota 7. YSA: Sonat, K. 103, ö32 (Scarlatti, 1984b, s. 186)

Anlık tonun sol minör olduğu bu kesitte, do_4 , mi_{b4} ve sol_4 seslerinin oluşturduğu

iv

derece akoruna karşın; re_5 , $fa\#_5$ ve la_5 seslerinden kaynaklanan, beklenmedik bir

V

derece akoruna yer verildiği görülmektedir. Bu nedenle, YSA,

V + iv

biçiminde formüle edilmektedir.

Bu kategori altındaki YSA'lar, toplam YSA'ların yaklaşık onda birine yakın bölümünü teşkil etmektedir ($19/224 = \% 8,48$).

c. (Yabancı Ses + Akor) + Akor

Bu formülasyon, bir derece fonksiyonuyla birlikte kullanılan 1 yabancı ses ve bunlardan apayrı bir derece fonksiyonunun birlikte oluşturdukları YSA'yı ifade eder. Buna örnek olarak K. 119 numaralı sonatın 64. ölçüsü gösterilebilir:

Nota 8. YSA: Sonat, K. 119, ö64 (Scarlatti, 1984c, s. 73)

Anlık tonun la minör olduğu bu kesitte, re₄, mi₄, sol₄[#], si₄ ve re₅ ile bu seslere bütünüyle yabancı la₄'ün oluşturduğu

$$\hat{1} + V^2$$

akorunun yanında; fa₂, la₂ ve re₃ seslerinden kaynaklanan

$$iv^6$$

akoruna da yer verildiği görülmektedir. Şu halde, anılan kesit,

$$(\hat{1} + V^2) + iv^6$$

biçiminde formüle edilmektedir.

Bu kategori altındaki YSA'lar, toplam YSA'lar içinde çok küçük bir bölümü oluşturmaktadır (8/224 = % 3,57).

3.3.2 Özelleşmiş YSA Sınıflandırması

Bu başlık altında, tüm YSA'lar içinde baskın oranda kullanılan Yabancı Ses + Akor kategorisiyle sınırlı kalmak üzere, *derece akoru* esas alınarak oluşturulmuş bir sınıflandırmaya yer verilmektedir. Bu kapsamda,

- i (ya da I) tabanlı
- ii° (ya da ii) tabanlı
- iv (ya da IV) tabanlı
- V tabanlı
- VI tabanlı
- vii° tabanlı

olmak üzere toplam 6 kategoriye ulaşılması mümkündür:

Tablo 4. Özelleşmiş YSA sınıflandırması

Taban	+ ⁸	Sayı
i (I)	b2	4
	2	3
	#3	1
	4	8
	#5	1
	6	3
ii° (ii)	#4	2
	5	14
	#7	5
iv (IV)	#4	2
	5	4
	#7	6
V	1	114
	3	6
	#4	2
VI	2	2
vii°	1	17
	5	2
	7	1

Tablo 4'te sergilenen bulgular ışığında aşağıdaki *kritik* sonuçlara ulaşılmaktadır:

Özelleşmiş YSA sınıflandırmasının ortaya çıkardığı en çarpıcı sonuç; V tabanlı YSA'ların, yabancı ses + akor kategorisi genelinde % 61,93 gibi çok büyük bir paya sahip oluşudur. Başka bir deyişle, besteci, yabancı bir sesi, çoğunlukla *dominant akoruna* eklemlemeyi tercih etmektedir.

V tabanlı YSA'ları, sırasıyla [ii° (ii)] (21/197 = % 10,66), eşit sayıda [i (I)] ve vii° (20'ser/197 = % 10,15), [iv (IV)] (12/197 = % 6,09) ve VI (2/197 = % 1,02) izlemektedir.

Sutcliffe ve Brink'in çalışmalarında konu edilen İtalyan continuo pratiği ya da İspanyol halk müziği gibi olası kökenler dikkate alındığında, bestecinin YSA'ları hangi neden(ler)den ötürü ya da hangi esinlenme(ler) sonucunda yarattığı, - şüphesiz - ayrı bir çalışmanın konusudur. Bu nedenle, Scarlatti'nin, klavye sonatlarını kaleme aldığı coğrafyalarda gerçekleştirilecek kapsamlı alan araştırmalarının, bu çalışma benzeri analitik yaklaşımlarla koşut olarak ilerlemesi; konunun tüm yönleriyle anlaşılmasına büyük katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Boyd, Malcolm. (1986). *Domenico Scarlatti: Master of Music*. Londra: Weidenfeld and Nicolson.
- Brink, M. A. (1990). *The Piano as Percussion Instrument*. (Doktora Tezi). Seattle: University of Washington.
- Kirkpatrick, R. (1983). *Domenico Scarlatti*. New Jersey: Princeton University Press.
- Kostka S., Payne D. (2008). *Tonal Harmony*. New York: McGraw-Hill.
- Scarlatti, D. (1984b) *Sonates (Vol. II)*. Paris: Heugel & CIE.

⁸ “+” simgesi, derece akoruna *eklenen* yabancı sesi ifade etmektedir.

Scarlatti, D. (1984c) *Sonates (Vol. III)*. Paris: Heugel & CIE.

Sutcliffe, W. D. (2003). *The Keyboard Sonatas of Domenico Scarlatti and Eighteenth-Century Musical Style*. Cambridge: Cambridge University Press.